

Waarom voelen burgers zich politiek dakloos?

FILIP MICHIELS

De burger is boos. En dat zal de politiek geweten hebben, zo wijzen alle opiniepeilingen uit. Tegelijk doen de klassieke partijen er alles aan om de eigen macht te bestendigen en politieke vernieuwing in de kiem te smoren. “Het cordon sanitaire heeft de ontevredenheid en boosheid nog versterkt”, stelt Jan Wostyn vast. Hij trekt binnenkort in Brussel de Vlaamse lijst van Voor U, een nieuwe politieke beweging die het bestaande systeem radicaal wil veranderen.

Flashback naar zondagmorgen 28 januari 2024. In een anoniem zaaltje langsheen de Brusselse kleine ring is er onverwacht veel volk samengestroomd voor de late nieuwjaarsreceptie van Voor U, de nieuwe politieke beweging van Els Ampe die amper enkele maanden eerder boven de doopvont werd gehouden. We treffen er een behoorlijk heterogeen publiek, en er wordt druk geklonken, gespeecht en zelfs gezongen. En vooral: er hangt een opvallend optimistische, ja zelfs ietwat voluntaristische sfeer. “Misschien kunnen wij begin juni wel het verschil maken”, klinkt het bij één van de aanwezige kopstukken. “Bijvoorbeeld door N-VA en Vlaams Belang samen aan een Vlaamse meerderheid te helpen.”

Ampe trok eind vorig jaar, na een periode van ruim twintig jaar, de deur achter zich dicht bij Open VLD. De druppel die voor haar definitief de emmer deed overlopen, waren de omstrede voorzittersverkiezingen bij die partij, waar er volgens Ampe een stevig loopje werd genomen met de leden-democratie. Eind 2023 maakt de liberale politica bekend dat ze met een nieuwe politieke beweging startte waarmee ze binnenkort ook wil deelnemen aan de Vlaamse, federale en Europese verkiezingen.

gen. Ampe werd hierin gesteund door een aantal burgerpartijen – onder meer Vista en Vrijheid – die mee de schouders zetten onder het gloednieuwe kiesplatform Voor U. Naast Ampe zelf zijn vooral ondernemer Ivan Sabbe en econoom, sinoloog en publicist Jan Wostyn de uithangborden van de nieuwe partij. Sabbe is gewezen ceo van Lidl België en was eerder ook al actief bij Open VLD en LDD. Wostyn ijvert dan weer al jarenlang voor politieke vernieuwing, heeft een progressief-Vlaams imago en stond ruim twee jaar geleden mee aan de wieg van Vista, een partij die vooralsnog ook gewoon blijft voortbestaan.

eigen rangen crescendo ging. Maar het zou al te gemakkelijk zijn om de groeiende onvrede van de burger over de politiek enkel en alleen maar op de klassieke beleidspartijen te projecteren. Haast alle politicologen in dit land zijn het erover eens dat het starre politieke systeem zelf – met onder meer een stevige kiesdrempel van vijf procent – én de bijzonder gulle partijfinanciering voor de bestaande partijen een dubbele rem vormen op politieke nieuwlichterij. Daar komen dan nog eens de strenge partijtucht en de participatie bovenop. Hierdoor blijft er zelfs in het parlement weinig of geen ruimte over voor enige vorm van eigen initiatief, laat staan voor partijdissidentie. Terwijl je van volksvertegenwoordigers toch wel mag verwachten dat ze – welja – in de eerste plaats het volk vertegenwoordigen.

“ De traditionele partijen in dit land zitten al 30 jaar aan de doping

— Jan Wostyn
econoom, sinoloog en publicist ”

Partijdissidentie

Dat Voor U uitgerekend ontstond in de schoot van een partij zoals Open VLD, die al min of meer sinds mensenheugenis mee in de federale regering zit, is tekenend voor het uitgeleefde politieke systeem in dit land. Die partij is, zo geven zelfs sommige eigen kopstukken toe, kapot geregeerd. De aanhang én het aantal parlementszetels kalven al jarenlang af, niet in het minst omdat de liberale principes en ideologie almaar meer moesten wijken voor pure pragmatiek. Waardoor ook de ontevredenheid in

Wanneer kiezers almaar meer het gevoel krijgen dat de partijen hen niet meer vertegenwoordigen, dan zit de brede politiek dus met een probleem. Of minstens toch dat deel van de politiek dat in de ogen van die kiezers het politieke establishment vertegenwoordigt. Dat kan zich dan bijvoorbeeld vertalen in een vlucht naar andere, minder ‘besmette’ partijen. In 1950 haalden de christendemocraten, de socialisten en de liberalen samen nog 90 procent van de stemmen in ons land, in 2019 was dat nog amper 40 procent. En als we de meest recente peilingen in Vlaanderen mogen geloven, dan zouden Vlaams Belang en PVDA hier nu al goed zijn voor 40 procent van de stemmen, een absoluut record. De burger keert zich dus niet enkel af van de traditionele partijen, maar etaleert net zo goed een groeiend wantrouwen tegenover

Els Ampe ▶

Els Ampe tijdens de nieuwjaarsreceptie van Voor U, een nieuwe partij van het Vlaams parlement. Foto © Belga

de politiek en het beleid in het algemeen. Ook dat wantrouwen neemt anno 2024 historisch hoge proporties aan. Zo wees onderzoek van VRT NWS en De Standaard enkele maanden geleden nog uit dat amper de helft van de stemgerechtigde Vlamingen van mening is dat België democratisch bestuurd wordt.

Dat vele Belgen al veel langer geen vertrouwen meer hebben in ons politiek systeem, mag overigens ook blijken uit het percentage stemgerechtigde landgenoten dat bij de vorige parlementsverkiezingen niet of ongeldig stemde. Over het gehele land liep dat toen op tot 17 procent, in Brussel kwam zelfs één derde van de kiezers niet opdagen. Veel treffender kan de reusachtige kloof tussen de burger en de politiek niet geïllustreerd worden.

Politiek circus

We zitten met een stevig probleem, zo beseft ook Voor U-kopstuk Jan Wostyn. Daarvoor wijst hij in eerste instantie naar het verouderde gedachtengoed van de ooit zo invloedrijke centrumpartijen. “Dat is nog grotendeels gebaseerd op ideologieën die volgens mij anno 2024 stevig aan relevantie hebben ingeboet. Vele jongeren weten vandaag allicht niet meer of ze zichzelf nu als socialistisch, liberaal dan wel christendemocratisch zouden moeten bestempelen. Deels zit er dus zeker een ideologische component aan de erosie van die centrumpartijen, dat stellen we eigenlijk ook in heel wat andere Europese landen vast.”

“We zien ook dat de traditionele partijen hier in Vlaanderen eigenlijk al 30 jaar aan de doping zitten. In een poging hun afkalvende populariteit terug op te krikken, zochten ze aanvankelijk hun toevlucht in kartels of in verruimingsoperaties. Zo ging Open VLD onder meer in de Volksunie-vijver vissen, de socialisten haalden Spirit binnen, CD&V ging in kartel met N-VA. Toen dat niet werkte, gingen de partijen op zoek naar een aantal witte konijnen. Parallel daarmee zette ook de infantilisering van de politiek zich door, waarbij politici plots opdoken in allerlei televisieshows en zich zo populair probeerden te maken.”

Maar er is meer, vindt Wostyn. Er is bij de burger ook een soort van vermoeidheid gegroeid over en rond de politiek. Daar is volgens hem de haast permanente sfeer van politieke campagne niet vreemd aan. “Door de bijzonder gulle partijfinanciering zitten de meeste systeempartijen echt wel op een grote berg geld, wat hen toelaat om de eigen verwezenlijkingen constant en zo maximaal mogelijk onder de aandacht te brengen op sociale media. Die algoritmen zijn op de koop toe zo ontworpen dat negatieve boodschappen veel beter scoren dan positieve. Burgers die vaak op sociale media zitten, worden dan ook haast dagelijks om de oren geslagen met berichten over alles wat fout loopt. De huidige politieke communicatie creëert bij almaar meer burgers dan ook de perceptie van een nooit aflatend ‘politiek circus.’”

Politiek dakloos

Specifiek voor Vlaanderen speelt volgens Wostyn dan ook nog mee dat elke Vlaamse centrumpartij altijd wel ergens mee in de bestuursmeerderheid zit: ofwel federaal, ofwel in de Vlaamse regering, ofwel beiden. In de ogen van de burger zijn ze dus ook allemaal mee verantwoordelijk voor wat er fout loopt. Daartegenover staan dan Vlaams Belang en PVDA, die net kapitaliseren op de onvrede bij de kiezer omdat ze daar electoraal ook alle belang bij hebben. “Last but not least zijn er de persoonlijke schandalen die de perceptie van de politiek allerminst deugd doen: van Sihame El Kaouakibi over Conner Rousseau tot de stoelendans van Gwendolyn Rutten of de luchtgitaarsolo van Vincent van Quickenborne. Je zou als burger dus voor minder politiek dakloos worden.”

Maar toch: is die politieke dakloosheid wel écht een probleem als ze zich vooral vertaalt in een blanco-stem of in een foert-stem? De traditionele partijen zagen de voorbije jaren dan wel een fors deel van hun aanhang vertrekken, ze bleven intussen wel netjes aan de macht. Met stevige dank aan het cordon sanitaire, waardoor elke stem voor Vlaams Belang de facto ook een verloren stem is.

“Het cordon sanitaire heeft de ontevredenheid en boosheid van de burger ongetwijfeld nog versterkt”, denkt Wostyn. “Uiteraard heb je in een democratie in theorie maar de helft van de

Bram Verschuere ▶

“ Met het cordon sanitaire zeg je eigenlijk tegen één kiezer op vier: er is geen schijn van kans dat jij je stem ooit vertegenwoordigd zal zien in een regering

— Bram Verschuere
professor Bestuurskunde ”

stemmen plus één nodig, en is een regering zonder Vlaams Belang ook perfect legitiem, maar politiek is natuurlijk geen pure wiskunde. Wanneer je verkiezing na verkiezing vaststelt dat almaar meer mensen zich afkeren van die traditionele partijen zonder dat dit zich ook vertaalt in het beleid, dan voedt dit uiteraard de boosheid. Ik ben ook principieel tegen elke vorm van cordon, of het nu tegen extreemlinks of tegen extreemrechts is.”

Racistische, totalitaire of discriminerende ideeën, die moeten geweerd worden, maar daar stopt het voor mij. Wil Vlaams Belang – mocht die partij ooit tot de Vlaamse regering toetreden – een samenleving kneden waarin er een onderscheid gemaakt wordt tussen ‘echte’ Vlamingen en de rest, dan is dat dus onaanvaardbaar voor mij. Maar principieel ben ik dus tegen: het cordon sanitaire begint met de verwerping van een partij en haar ideeëngoed, maar evolueert finaal naar

een cordon tegen elke mandataris van die partij en uiteindelijk zelfs tegen de kiezers. Zo sluit je dan een kwart van de bevolking uit, wat finaal tot intellectuele luiheid bij de bestaande partijen en en tot almaar meer boosheid bij de burger leidt. Het cordon is een gemakkelijksoplossing die bijzonder kortzichtig gebleken is.” Wostyn distantieert zich wel van de denkpijpe dat Voor U eventueel N-VA en Vlaams Belang aan een Vlaamse meerderheid zou kunnen helpen. “Dat gaat toch net nog iets verder dan stelling innemen tegen het cordon sanitaire.”

Alternatief

Enter dus Voor U, een nieuwe partij die zich wellicht niet toevallig als een ‘politieke beweging’ in de markt zet. Vanuit het idee: wij zijn anders. Dat moet bijvoorbeeld ook het eerder losse partijprogramma bewijzen: 12 ‘werken’ die nog flink wat marge laten voor interpretatie en die individuele verkozenen later ook de nodige ideologische speelruimte moeten geven. Alleen: hoe krijg je zo’n nieuwe politieke beweging op amper zes maanden op de kaart gezet? En hoe geloofwaardig is ze als alternatief, wanneer enkele boegbeelden zelf ook een stevig verleden bij een van die traditionele partijen meesleuren? “Ik denk dat de vernieuwing in Vlaanderen zich toch enkel in het centrum zal kunnen doorzetten, en dan bieden wij echt een alternatief voor die kapot geregeerde centrumpartijen”, maakt Wostyn zich sterk. “Met de beste wil van de wereld zie ik niet in hoe een extreemlinkse partij zoals PVDA zich hier in Vlaanderen als een geloofwaardig alternatief zou kunnen opwerpen en voor meer welvaart zou kunnen zorgen. Maar ik zie al evenmin hoe het Vlaams Belang-pleidooi voor een volledige migratiestop te verzoenen valt met de realiteit in heel wat sectoren in ons land die haast nog uitsluitend op migranten draaien. Dit gezegd zijnde: de verkiezingsuitslag in de veruit grootste regio van het land opnieuw niet respecteren, dat is eigenlijk toegeven dat de democratie in dit land volledig op is. Federaal pleiten wij dan ook voor een ruime afspiegelingsregering op federaal vlak, met een meerderheid in elke taalgroep. Het lijkt ons de enige optie om eindelijk opnieuw tot een federale regering te komen die echt knopen kan doorhakken en die de komende jaren ook werk zal kunnen maken van het noodzakelijke besparingsbeleid. Lukt het niet meer om een bepaald beleid federaal uit te voeren, dan is het logische gevolg daarvan dat je bepaalde bevoegdheden – ik denk bijvoorbeeld aan de werkloosheidsvergoedingen – overlaat aan de regio’s. Wat er in Wallonië dan wellicht toe zal leiden dat men daar financieel de tering naar de nering zal moeten zetten. Maar ook dat is natuurlijk een ideologische keuze.”

VRT-Stemtest

Vanuit het besef dat Vista alleen wellicht niet zwaar genoeg zou wegen als vernieuwingsproject om bij de eerstvolgende verkiezingen al potten te breken, besloten de leden van Vista enkele maanden geleden dus om de krachten te bundelen. Met andere

◀ **Jan Wostyn**
econoom, sinoloog en
publicist

“ Voor U richt zich op mensen die politiek dakloos zijn en er ook niet van overtuigd zijn dat een extreemlinkse of extreemrechtse stem als proteststem soelaas kan brengen

— **Jan Wostyn**
econoom, sinoloog en publicist ”

burgerbewegingen én met Els Ampe, die op flink wat jaren parlementaire ervaring kan terugvallen bij Open VLD. “Je moet realistisch zijn”, vindt Wostyn. “Je bokst op tegen het hele partijpolitieke systeem, tegen de partijfinanciering en soms zelfs ook tegen de gevestigde media in dit land. Zo weigert de VRT op dit moment nog altijd om Voor U op te nemen in de VRT-stemtest. In buurlanden, zoals Nederland of Duitsland, worden nieuwe partijen nochtans niet geweerd uit vergelijkbare initiatieven. Democratisch kan je dat niet noemen. Niet voor niets zakt ons land jaar na jaar verder weg op de democratie-ranking van *The Economist*. Niet iets om trots op te zijn. Indien nodig zullen we dan ook juridische stappen zetten tegen de VRT. Wanneer die Stemtest drie miljoen keer wordt ingevuld, dan lijkt het ons noch aan de VRT noch aan een professor om te beslissen welke partijen daarin mogen worden opgenomen. Elke partij die meedoet aan verkiezingen en beantwoordt aan de definitie in de wet, moet daarin vertegenwoordigd zijn.”

De toon is gezet: wie in dit land de strijd aangaat met de gevestigde partijen wacht een hels gevecht bergop. En dan steekt ook nog de kiesdrempel van vijf procent flink wat stokken in de wielen van politieke nieuwkomers. “In Nederland ligt die kiesdrempel op één procent, dat is natuurlijk al veel beter behapbaar.” Daar staat tegenover dat het aantal ontheemde kiezers in ons land de voorbije jaren spectaculair is toegenomen, waardoor het reservoir waaruit nieuwe partijen nu kunnen putten in theorie ook veel groter is geworden. “Dat klopt, maar dan moet het speelveld voor iedereen gelijk zijn, en moeten we natuurlijk eerst ook de kans

krijgen om met die potentiële kiezers in contact te komen en hen vervolgens te overtuigen. Dat doe je onder meer via De Stemtest of via grote debatten.”

Blijft natuurlijk de vraag: in welke mate is een beweging zoals Voor U ook echt anders dan de traditionele partijen, en kan ze onder meer daardoor de kloof met de burger dichten? Wostyn zelf ziet alvast enkele fundamentele verschillen. Zo weigert hij in een regering te stappen die de huidige partijfinanciering niet minstens halveert. En dit geldt net zo goed voor de afschaffing van de senaat en van de provincies. “Dit zijn echt breekpunten voor ons. En anders dan pakweg Open VLD – een partij die dit ook al jarenlang beweert maar vervolgens toch vrolijk mee in elke nieuwe regering stapt – doen wij niet mee als we geen keiharde garanties krijgen dat die politieke vernieuwing er ook echt komt. En vergis je niet: dit zijn niet zomaar symbolen. Het gaat om de vermindering van de rol van de staat.”

“In een land met het hoogste overheidsbeslag van Europa is dit cruciaal. Het gebrek aan politieke vernieuwing raakt de burger ook rechtstreeks in de portemonnee. Voor U richt zich op mensen die politiek dakloos zijn en er ook niet van overtuigd zijn dat een extreemlinkse of extreemrechtse stem als proteststem soelaas kan brengen. Voor ons kan enkel nieuwe zuurstof in het politieke centrum de boosheid bij de burger wegwerken. Die onvrede moet gekanaliseerd kunnen worden in een vernieuwd politiek landschap waarin de macht niet voor eeuwig en altijd bestendig zit bij dezelfde partijen.”

Professor Bestuurskunde Bram Verschuere:

“Je kan een partij niet vooraf uitsluiten”

De Gentse professor Bestuurskunde Bram Verschuere bracht onlangs het boek *Politiek in tijden van wantrouwen* uit. Daarin fileert hij de tekortkomingen van ons huidig systeem en legt hij uit waarom de kloof tussen burger en politiek blijkbaar almaar groter wordt. “De vaststelling dat ruim één derde van de stemgerechtigde Vlamingen binnenkort voor een extreme partij stemt, is een teken aan de wand dat de traditionele bestuurspartijen er niet langer in slagen om de mensen te bieden wat ze verwachten van de overheid. Daar komt dan nog bij dat, ondanks de stemplicht, 15 tot 20 procent van de kiezers niet eens meer naar de stembus trekt.” Volgens Verschuere heeft de boosheid van de burgers drie mogelijke basisoorzaken. “Ofwel hebben zij het gevoel dat de overheid niet luistert, ofwel slaagt de overheid er onvoldoende in om bepaalde beslissingen uit te leggen – denk aan de premie van 5000 euro voor de aankoop van een elektrische wagen – ofwel presteert de overheid te weinig. Dat laatste hangt nauw samen met de vaststelling dat we in dit land nauwelijks een kerntakendebaat, die naam waardig, hebben.”

Verschuere legt in zijn boek ook de vinger op een ander probleem: heel veel mensen gaan er min of meer vanuit dat de democratie in dit land nog altijd functioneert volgens het aloude één man – één stem principe. “Waarna bepaalde partijen in het Parlement dan op zoek gaan naar een meerderheid, een regering vormen en die regering vervolgens ook verantwoording moet afleggen in het Parlement. Dat is nooit echt zo geweest, maar vandaag klopt het plaatje al helemaal niet meer. Er zijn immers een aantal machten – gaande van de participatie over de lobbycratie of de technocratie tot de juristocratie – die mee het beleid bepalen en zo ook macht wegnemen bij de burger én bij de politiek.”

De Gentse bestuurskundige staat uiteraard niet alleen met zijn analyse dat onder meer de participatie bijzonder nefast is voor het imago van de politiek in dit land, maar hij koppelt daar ook nog een andere vaststelling aan: bepaalde politici slagen erin om twintig jaar of meer minister te blijven. “We gaan er tegenwoordig blijkbaar vanuit dat politicus een beroep is, terwijl het in mijn ogen een mandaat moet zijn. Als we die mandaten in de tijd zouden beperken, zou dit politici er misschien ook toe aanzetten om wat moediger beslissingen te nemen. Ik zie echt niet in waarom een politiek mandaat een privilege van hooguit enkele honderden mensen zou moeten blijven, er zijn meer dan voldoende mensen die over de nodige capaciteiten beschikken. Ik vind dat de politiek de burgers zwaar onderschat.”

Burgerinspraak

Er is dus een probleem met de huidige invulling van de representatieve democratie in ons land,

maar bestaat er dan überhaupt een alternatief? Een deel van de oplossing zit volgens Verschuere vervat in meer rechtstreekse inspraak voor de burger. “Een klassiek voorbeeld daarvan is het abortusdebat in Ierland. Politiek zat dat muurvast. Er was lange tijd geen politieke meerderheid voor een verdere liberalisering, maar intussen veranderde de samenleving wel. Daarop besloot men een burgerpanel – goed geïnformeerd en in alle openheid – over abortus in discussie te laten gaan. Dat panel kwam finaal tot het besluit dat een liberalisering zich inderdaad opdrong, én trok met een concreet voorstel naar het parlement. Dat besliste om een aantal voorstellen in een referendum te gieten, waarna de Ierse bevolking zich effectief uitsprak voor een versoepeling van de wetgeving.”

De les is volgens Verschuere duidelijk: we moeten de kennis en expertise die in de samenleving zit soms meer durven aanboren en daarbij het primaat van de politiek loslaten. Hij pleit dan ook voor een hybride mix van een representatief systeem enerzijds en meer inspraak van de burger in bepaalde domeinen anderzijds. Al koppelt hij daar ook een belangrijke randvoorwaarde aan vast: we moeten het publieke debat ook opnieuw meer plaats geven in onze samenleving. “We lijken vandaag min of meer vergeten dat we die samenleving ook samen mee vorm moeten geven en organiseren. Eigenbelang lijkt het daarbij almaar vaker te winnen van collectief belang.”

Gordon sanitaire

De ultieme illustratie van de kloof tussen burger en politiek is anno 2024 wellicht de vlucht van de kiezer richting meer extreme partijen. En dus rijst onvermijdelijk ook de vraag: kunnen we die partijen zomaar buitenspel blijven zetten? Is het dan zo vreemd dat burgers die hun stem nu al jarenlang de facto geneutraliseerd zien zich ook niet meer vertegenwoordigd voelen door de politiek? “Met het cordon sanitaire zeg je eigenlijk tegen één kiezer op vier: er is geen schijn van kans dat jij je stem ooit vertegenwoordigd zal zien in een regering”, vindt Verschuere. “Principieel vind ik zo’n absolute schutskring problematisch, omdat er niet de minste ruimte wordt gelaten voor een gesprek. Ik zou het dan ook anders aanpakken. Als politicus kan je vóór de verkiezingen perfect zeggen: ik heb alle partijprogramma’s naast elkaar gelegd, en ik acht de kans zeer klein dat ik na de verkiezingen bij jou zal belanden om een meerderheid te vormen. Dan weten de kiezers dat ook. Dat is een heel andere framing en tonaliteit: ‘Wij gaan wellicht geen overeenstemming vinden, tenzij er veel water bij de wijn wordt gedaan.’ Er is niets mis met de weigering om met een partij te regeren omwille van een bepaald politiek programma, maar je kan een partij niet vooraf uitsluiten.”